

ΓΙΑ ΜΙΑ ΝΕΑ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ 'ΚΥΚΛΟΤΕΡΟΥΣ ΚΤΗΡΙΟΥ' ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

PER UN NUOVO RILIEVO DELL' 'EDIFICIO CIRCOLARE' SULL' ACROPOLI DI SPARTA

Στο πλαίσιο του έργου 'Προστασία, Διαμόρφωση, Ανάδειξη και Ενοποίηση των Αρχαιολογικών Χώρων Σπάρτης'¹, η Ε' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων πραγματοποίησε σύντομη έρευνα στο λεγόμενο 'κύκλωτες κτήριο', το οποίο βρίσκεται στο πλάτωμα του Παλαιοκάστρου, όπου και η αγορά της Σπάρτης.

Στόχος της έρευνας ήταν η επανεξέταση των αρχιτεκτονικών και στρωματογραφικών μαρτυριών, οι οποίες καταγράφηκαν κατά τις ανασκαφικές εργασίες του 1893, 1963 και 1994². Για το σκοπό αυτό, η Προϊσταμένη της Εφορείας Αδαμαντία Βασιλογάμβρου κάλεσε ως συνεργάτες τον καθηγητή κ. Ε. Greco και τον αρχιτέκτονα κ. Ο. Voza.

Οι εργασίες πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο 6-13 Ιουνίου 2011 και αφορούσαν στον καθαρισμό του μνημείου, την αφαίρεση του χωμάτων που είχαν συσσωρευθεί κατά τη διάρκεια των 100 ετών από την ανακάλυψή του και τη διενέργεια τριών δοκιμαστικών τομών στην κορυφή του μνημείου.

Η εξέταση των κατόψεων που προέκυψαν από τις προαναφερθείσες ανασκαφές (με κάποιες αντιφάσεις και ορισμένα κενά) δικαιολόγησε την επιλογή της θέσης των δοκιμαστικών ανασκαφών σε σχέση με τα κυριότερα ορατά κατάλοιπα της κατασκευής (Εικ. 1).

Συγκεκριμένα, η δοκιμαστική τομή 1 συμπίπτει με την κεντρική περιοχή του κτηρίου (Εικ. 2), η δοκιμαστική τομή II καταλαμβάνει το μεσαίο τμήμα

Tra il 6 e il 13 giugno 2011, nell'ambito del programma 'Salvaguardia, Valorizzazione e Unificazione dei Siti Archeologici di Sparta'¹, la E' Eforia ha organizzato una breve campagna di ricerca a Sparta. Per lo svolgimento di questa attività l'Eforo della Laconia A. Vasilogamvrou ha invitato come collaboratori E. Greco e O. Voza. Oggetto dello studio era il cosiddetto 'edificio circolare' ubicato sul pianoro di Palaiokastro ad E dell'Acropoli di Sparta. Si è trattato essenzialmente di un lavoro di pulizia del monumento e di rimozione della terra accumulata nel corso dei 100 anni trascorsi dalla scoperta.

A tale scopo, sulla sommità del monumento sono stati aperti tre saggi finalizzati alla verifica delle evidenze architettoniche e stratigrafiche registrate nei precedenti lavori del 1893, del 1963 e del 1994².

L'esame della documentazione planimetrica prodotta dagli scavi precedenti (con qualche contraddizione ed alcune lacune) ha motivato la scelta di ubicare i saggi in relazione alle principali emergenze costitutive della struttura (Fig. 1).

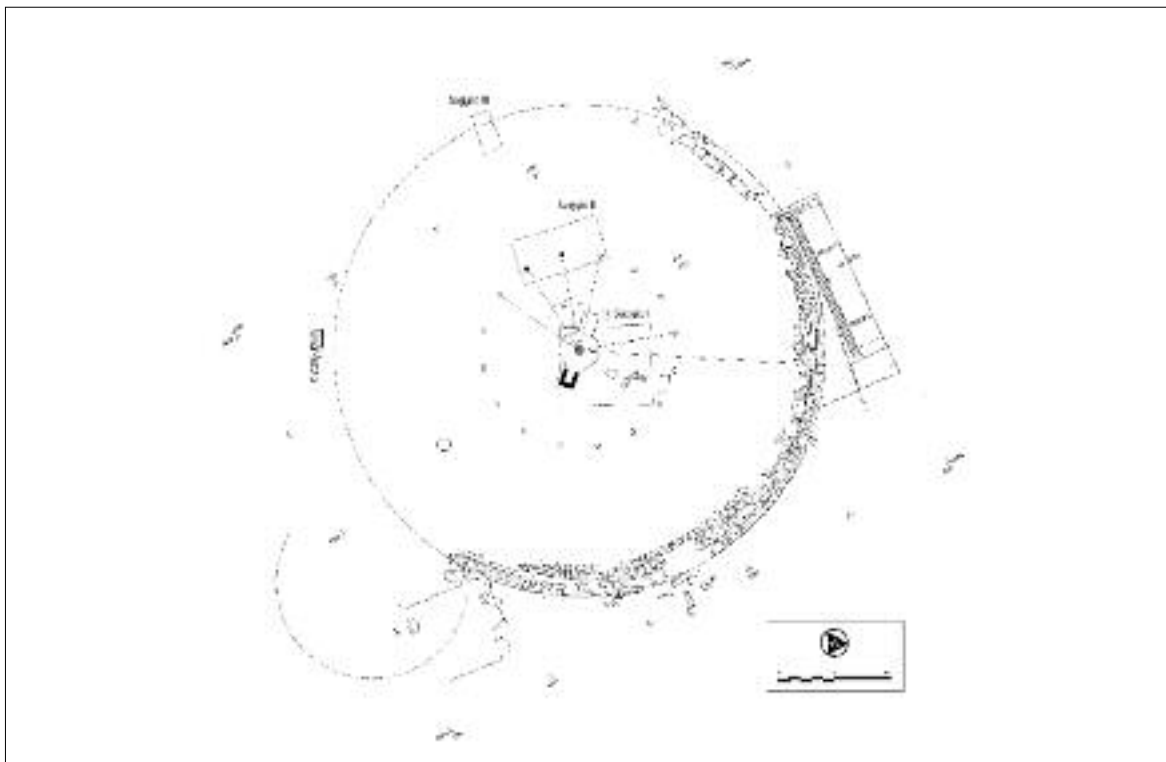
In particolare, il Saggio I ricade nell'area centrale dell'edificio (Fig. 2), il Saggio II in una porzione mediana (Fig. 3) e il Saggio III lungo il margine NW, in coincidenza dell'ipo-

¹ Το πρόγραμμα εντάχθηκε στον Άξονα Προτεραιότητας 08 'Αειφόρος Ανάπτυξη και Ποιότητα Ζωής Πελοποννήσου' Επιχειρησιακού Προγράμματος 'Δυτικής Ελλάδας-Πελοποννήσου-Ιονίων Νήσων 2007-2013' και υλοποιείται με αυτεπιστασία. Οι εργασίες άρχισαν την 01-04-2011 και προβλέπεται να ολοκληρωθούν μέχρι την 31-03-2013.

² WALDSTEIN - MEADER 1893, 410-428; CHRISTOU 1966, 102-120; WAYWELL - WILKES 1994, 377-432, tavv. 53-72.

¹ Il progetto è stato inserito nell'Asse Prioritario 08 'Sviluppo sostenibile e qualità della vita nel Peloponneso' del programma 'Grecia Occidentale - Peloponneso - Isole Ionie 2007-2013'. I lavori iniziati l'1-04-2011 dovrebbero essere completati entro il 31-03-2013.

² WALDSTEIN - MEADER 1893, 410-428; CHRISTOU 1966, 102-120; WAYWELL - WILKES 1994, 377-432, tavv. 53-72.

Εικ. 1 - Γενική κάτοψη του κτηρίου με τοποθέτηση των ανασκαφικών τομών και υπόθεση ανασύνθεσής της (επεξεργ. από WAYWELL-WILKES 1994)

Fig. 1 - Pianta generale dell'edificio con l'ubicazione dei saggi di scavo e ipotesi di ricostruzione planimetrica (elab. da WAYWELL-WILKES 1994)

(Εικ. 3) και η δοκιμαστική τομή III βρίσκεται κατά μήκος του ΒΔ ορίου, στο σημείο της υποθετικής συνέχισης του αναλήμματος της βάσης του μνημείου. Αφού αφαιρέθηκαν τα χώματα (μπάζα) που είχαν συσσωρευθεί ύστερα από τις προηγούμενες ανασκαφικές αποστολές, έγινε πλήρης γραφική και φωτογραφική τεκμηρίωση στα τμήματα αυτά του μνημείου.

Η ενδελεχής εξέταση κάθε αρχιτεκτονικού μέλους και, γενικότερα, της γεωμετρίας που χαρακτηρίζει όλη την κατασκευή, μας επέτρεψε να προχωρήσουμε, με μεγαλύτερη βεβαιότητα, σε μια αναπαράσταση της κάτοψης του κτηρίου που βρισκόταν στο κέντρο.

Συγκεκριμένα, η κατασκευή συμπεριελάμβανε έναν κεντρικό πυρήνα που αποτελείτο από σταθερά στοιχεία για τη στήριξη της στέγης και την αποστράγγιση των ομβρίων υδάτων, όπως μαρτυρούν η παρουσία μιας κεντρικής οπής για την υποδοχή πασσάλου και ένα περίπλοκο σύστημα αγωγών. Ένα περιστύλιο, που εκτιμάται ότι αποτελείτο από 16 κίονες, περιέβαλε τα προαναφερθέντα μέλη με διάμετρο περίπου 17 μ. (Εικ. 1).

Ο Waldstein είχε δει το περιστύλιο, αλλά επειδή δεν είχε προβεί σε πλήρη έρευνα, δεν είχε καταγράψει τον αγωγό, που αντίθετα εντοπίστηκε με τις ανασκαφές του Χρήστου, ο οποίος, από την πλευρά του, δεν είδε το περιστύλιο που ο Waldstein είχε φέρει στο φως πάνω από μισό αιώνα πριν.

tetica prosecuzione dell'*analemma* di sostruzione del monumento. In seguito all'asportazione dei terreni di risulta accumulatisi successivamente alle precedenti campagne di scavo, l'attività principale è stata essenzialmente mirata alla realizzazione di una nuova e completa documentazione grafica e fotografica.

Dall'analisi puntuale dei singoli elementi architettonici e, più in generale della sintassi geometrica che caratterizza l'intera opera, è stato possibile ipotizzare, con maggiore certezza, la ricostruzione planimetrica dell'edificio che ne occupava la sommità.

In particolare, la struttura comprendeva un nucleo centrale costituito da installazioni fisse funzionali sia al sostegno della copertura che allo smaltimento delle acque meteoriche, come testimoniano la presenza di un foro centrale per l'alloggiamento di un palo e un complesso sistema di canalizzazione. Un peristilio, stimabile in 16 colonne, circondava gli elementi sopra descritti con un diametro di 17 m ca. (Fig. 1).

Il peristilio era stato visto da Waldstein, il quale però non avendo effettuato l'esplorazione completa, non ha registrato la canaletta, che invece è stata intercettata con gli scavi di Christou il quale, per parte sua, non ha visto il peristilio messo in luce oltre mezzo secolo prima da Waldstein.

Εικ. 2 - Τομή I από τον Βορρά

Fig. 2 - Saggio I visto da N

Εικ. 3 - Τομή II από το Νότο. Σε απόσταση είναι ορατή η Τομή III

Fig. 3 - Saggio II visto da S. In lontananza è visibile il Saggio III

Περιοριζόμαστε εδώ να επισημάνουμε ότι τα στοιχεία του κτηρίου δεν έχουν ακόμα αξιοποιηθεί πλήρως και να τονίσουμε ότι η μελέτη αυτού του τόσο σημαντικού για την ιστορία της Σπάρτης μνημείου απαιτεί πλήρη φιλολογική τεκμηρίωση, η οποία θα συνενώσει όλα τα διαθέσιμα στοιχεία και όχι μόνον μέρος τους.

Βέβαια, η συνέχιση των ερευνών την οποία ευχόμαστε, θα εμπλουτίσει τις γνώσεις μας και θα αυξήσει τις δυνατότητες ανασύνθεσης με στόχο την ερμηνεία της λειτουργίας του μνημείου.

*Emanuele Greco,
Αδαμαντία Βασιλογάμβρου,
Ottavio Voza*

Ci limitiamo in questa sede a segnalare le potenzialità dell'edificio ancora non valorizzate appieno, per ribadire che un monumento così importante per la storia di Sparta avrebbe bisogno di un'edizione filologica attenta che integri tutti gli elementi disponibili e non solo parte di essi.

Naturalmente, l'auspicabile prosieguo delle indagini potrà arricchire il quadro delle conoscenze a nostra disposizione e incrementarne le possibili ricostruzioni.

*Emanuele Greco,
Adamantia Vasilogamvrou,
Ottavio Voza*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - BIBLIOGRAFIA

CHRISTOU CH. 1966, 'Ανασκαφή άκροπόλεως Σπάρτης', *Prakt* 1964, 102-120.

WALDSTEIN C. - MEADER C. L. 1893, 'Reports on excavations at Sparta in 1893', *AJA* 8, 410-428.

WAYWELL G. B.- WILKES J. J. 1994, 'Excavations at Sparta. The Roman Stoa, 1988-91. Part 2', *BSA* 89, 377-432.